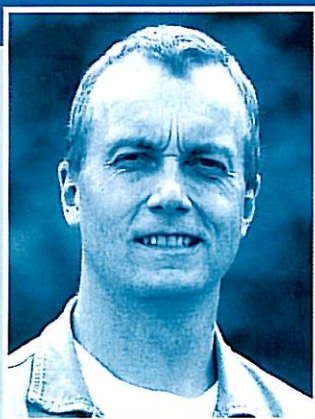

Det KONKURRERENDE PERSPEKTIV

...idrætsfagets kongedilemma

Prolog

"Hvis der er noget, vores tid har brug for i dets accelererende tempo, egoisme, vold og smålighed, er det fundamentale etiske holdninger" (1)

Af Erik Juul, adjunkt i idræt v/Århus Dag- & Aftenseminarium

Praksischock

Jeg husker tydeligt de situationer fra min egen lærerdebut i folkeskolen, hvor timen gled mig af hænde. Det er med variationer den samme beretning mine lærerstuderende iblandt vender tilbage med, når de fortæller om, hvad der "koksede" mest for dem i deres idrætspraktik. De overraskes over, med hvilken aggressivitet og intensitet det for mange børn og især drenge "er livet det handler om", når konkurrencen, og især boldspil, blæses igang. Tårer der løber ned ad kinderne efter brændte målchancer, diverse skænderier, trusler, nedgørelser eller uhæmmede raseriudskjelser.

...og hvad er det så, eleverne bør lære?

I idrætsfaghæftet omtales det på side 13, at der inden for de forskellige perspektiver bør fokuseres på nogle særlige forhold fx. "positive og negative sider ved konkurrence". Det naturligt efterfølgende spørgsmål for både idrætslærere og -studerende er derfor:

Hvad er da konkurrencens negative og positive sider, og er der ovenikøbet forhold der kan tolkes ind som særligt værdifulde, noget efterstræbelsesværdigt?

Har man egentlig ikke sagt alt med et udsagn om, at børn/unge skal lære at vinde og især at tabe?

Nej, det mener jeg faktisk ikke.

Sprog-mæssigt svarer det til, at alt, hvad man kan sige om en solnedgang, er, at den er "fed".

Hvis det også er skoleidrættens simple udgave af en konkurrenceforståelse, foreligger risikoen for, at man er helt gal på den!

Det kommer nemlig an på, hvad man mener med at "lære" at vinde og tabe? Hvad er det, man bør erfare og dermed lære?

I forsøget på at fange disse spørgsmål, er denne artikel blevet til.

Kampens nødvendighed

Når jeg ved et selskab under forretten fortæller min borddame, at jeg underviser i idræt, sker der ofte det, at hun efter en fortælling om hendes større eller mindre viden om idrætsverdenen slutter af med "men jeg bryder mig ikke om for megen konkurrence".

Hvortil jeg i min respons bl.a. får sagt: "...men kamp må der til". Hun spørger så videre, og ofte bliver min hovedret kold, fordi jeg som mange andre er stor tilhænger af kamp og de dannelsesmøjligheder, kampen implicerer.

Langt de fleste idrætslærere har forhåbentlig lagt 70'ernes idrætspædagogiske koncept, om at pille det konkurrerende element ud af idrætten dybt ned i ryg-sækken. Det byggede på en holdning om,

at konfrontation var af det onde og fornægtede dermed en stor del af idrættens væsen og dannelsesmulighed. Bl.a. hvordan man møder modstand, overmagt, tackler konflikter, rejser sig igen, ja, øver sig på livet.

Børn vil ofte gerne have kvittering for deres præstation. Uanset om det er i forhold til sig selv, en anden person, et andet hold, vinden, tiden, kondital, nyt trick i 3 bold jonglering, el. lign. Jeg har sådan set megen sympati med, hvad jeg tror, intentionen var dengang. Nemlig at gøre oprør mod det værste fra en elitær voksensport som kopi for børne- og dermed skoleidrætten. En afstandstagen til bl.a. autoritær styring, følelsesmæssig utryghed og en moral, som kun var repræsenteret af dommerens flojtte. Kort sagt at fjerne den negative kamp, som i Grundtvigs kredsgangsførelse kaldes den destruktive kamp. (2) Dermed kom man dog også (uforvarende) til at fjerne den livgivende kamp, og det var et fejlgreb!

Livets og kampens etik

Et af tilværelsens mest opmuntrende træk er, at det gang på gang har vist sig umuligt for samfundet at regulere og lovgive om alt i dette menneskeliv. Der vil altid være noget, som i konk-

krete situationer må overlades til personlige vurder-

At konkurrere, at prøve sig selv af, ... hvor herligt! Men også et studie i følelseladet udfoldelse med åbenlyse dannelsesproblematikker. Får dine elever "flyttet noget" mellem 1. og 10. kl.?

...måske klarer de det selv.

Måske skal læreren udover

at fylde fløjten med luft også

"fylde trøjen ud"!

deringer, som f.eks. at besvare eller forholde sig til spørgsmålet "Hvad kan jeg være bekendt at gøre"? I idræts- og specielt i konkurrerende sammenhænge er ovennævnte problemstilling og dermed spørgsmålet om den etiske grænse oftest koblet til, hvordan man fortolker begrebet "fair-play."

Hvis vi lærer børnene, at "fair-play" ikke indebærer andet end at følge reglerne, hverken mere eller mindre, eller "fair-play" er lig med færrest begåede ulovligheder og forsøg på snyd, så mener jeg ikke, man udnytter en af idrætsfagets helt oplagte dannelsesmæssige muligheder. Nemlig den øvelse det giver, når man med udgangspunkt i fælles kropslige oplevelser og erfaringer prøver at forholde sig til problemstillinger, som der ikke lige foreligger nedskrevne eller endimensionale svar på. Det er ikke noget, børnene gør af sig selv. Her må læreren med personligt argumenterende holdninger "fylde trøjen ud".

I den sammenhæng er jeg inspireret af filosofen Michael Bayles hierarkiske ordning af etikbegreber, der skematisk ser således ud: (3)

Etisk teori
Sociale værdier
Fagetiske normer
Dyder
Ansvarsprincipper
Pligtregler

Uden at redegøre for de forskellige lag er hovedtanken med modellen, at hvis vi i vores samvær ikke besidder en fælles indforstået referenceramme,

en måde at omgås hinanden og være sammen på, som er i pagt med de øverste etiske lag, ja, så må vi nødvendigvis bruge mere og mere tid på at konkretisere vores egne og hinandens pligter og regler, for derefter at bruge tiden på at kontrollere deres overholdelse.

Hvis "fair-play" blot handler om en beregnet minimering af svinestregere p.g.a. risikoen for opdagelsens konsekvens, er læringen konserveret mod det nederste lag. Der hvor regelvogteren og pladsmanden regerer...

Jeg er naturligvis med på, at eleverne også skal lære at overholde og indordne sig under regler. Guderne ved, at vores udfordring også ligger der. Men idrætsfaget, og specielt det konkurrerende perspektivs konflikter, giver os oplagte muligheder for at støtte børnene i, at de ikke stivner i disse nederste og mindre nuancerede lag, og dermed cementerer sig i positioner, som ikke fremmer en fornemmelse for tilgivelse, hensyntagen, medmenneskelighed, at ofre sig, at vove sig frem, eller hvad situationen og et samvær nu ville blive beriget af.

Det handler om at få skubbet handlinger og refleksioner i pilens opadgående retning i forsøget på at synliggøre de højere niveauer i etikhierarkiet. Om det så er de Løgstrupske fordringer eller andre "universelle" mellem-

menneskelige værdier, man inddrager som fundament, kan man passende gruble over.

"Fair-play" betyder mere end at spille inden for reglernes rammer, men også at man spiller i den rette ånd. D.v.s. i respekt for sin modstander og kampen som institution, at man påtager sig et ansvar for kampens rimelige afvikling. "Fair-play" er en måde at tænke på, at være sammen på. Som tilskuer, at man godt kan elske sine egne uden at hade de andre.

Eleverne skal ind imellem "tages i hånden", så de opdager og ser, hvad der også er på spil. Det kan nemt udløse et "slagsmål", som især læreren skal have modet til at tage.

...og hvordan gør man så det?

Selvfølgelig kan det gribes an og reflekteres på mange måder, men måske kan nogle finde inspiration i nedenstående bud:

Tag elevernes udviklingstrin i ed

Hvornår eleverne er parate til at forholde sig til et kamp- og modstandersyn, ser jeg fuldstændig integreret med evnen til empatisk indfølelse. En pædagogisk debat, som især Daniel Golemans bog "Følelsernes intelligens", har givet ny næring. Som med alt andet vil elever, selv i samme klasse, ligge meget spredt. Men jeg ville ikke lade chancen for, i det små at præge børnenes kompetitive syn allerede fra 1. klasse, glide fra mig, selvom flere psykologiske teorier (med forbehold for modnings- og omstændighedsforskelle) angiver, at evnen til mere defineret "role-taking" ligger fra ca. 9 års alderen og frem. (4)

Livgivende kamp

Jeg har selv gode erfaringer med at benytte det meget sigende begrebspår, om den livgivende eller destruktive kamp.

► Det kunne i princippet ligeså godt kaldes den positive og negative kamp, men der er for mig ikke nær det samme tankegods og billedkraft bag. Inden for den livgivende kamp lever der en etik, et "gentleman-/woman-ship" eller "fair-play" kode. Det gælder om at gøre sit bedste, at vinde, men der er en grænse! - En grænse som eleverne skal gives mulighed for selv at trække. Fx. om der er forskel på at spille hårdt og på at spille ondt?

Modstand modner

Vær udadvendt i holdningen om, at det er godt, der er en modstand, som man kan prøve sine kræfter og evner af på. At det ofte er i kraft af modstand, man forbedrer sin egen formåen. At der er en himmel til forskel på, om man indtager en holdning om, at det er godt, der er en modstander, fremfor at han blot skal udslettes, nedgøres.

Johannes Sløks sagde jo: "I sportskampen vil vi jo ikke modstanderen til livs, vi vil blot vinde over ham, ...sandt nok kan spillet løbe af med os ...blive usportsligt, ...men hvis modstanderen mangler, bliver det ikke til noget med sporten".

Man kan også sprogligt provokere eleverne med Sløks omvendte begreb om, at en modstander i bund og grund er en medspiller, eller lave medlemvaren, som jeg selv ynder, at man dystyr mod en "medstander".

Medspil - modspil

Gør meget ud af forskellen på medspil/modspil og bevidstgør eleverne om, hvornår de er hvor. I medspillet, (eller Grundtvigs vekselvirkningsprincip og Østens kampfilosofis partnerskabsbegreb) om man vil, ligger der en fælles interesse i fx. at få en øvelse til at fungere, at optimere den. I modspillet at gøre det bedst muligt, få point, vinde. Nogle sidestiller medspil med livgivende kamp samt modspil med destruktiv kamp. Den er helt gal! Begge spil ligger i den livgivende kamps regi.

At rejse sig igen

Livet både inden- og uden for stregerne indeholder sejre og nederlag. Det er et grundvilkår. Som voksne må vi dog støtte eleverne i, at de får skabt sig en holdning om, at nederlag er noget, man kommer over, - at det ikke er verdens ende. Det er ok at være vred (a), at være ked af det, men lærer de ikke at komme igen, ...at rejse sig inde på banen, kan det blive smertefuldt først at skulle lære det udenfor!

Resultat og præstationsmål

Et resultatmål er kampens slutcifre fx. 4-1. Vandt vi, eller tabte vi. Præstationsmål er en vurdering af nogle af de små kampe/episoder, eller netop præstationer i kampens løb. Om dét, en elev har øvet sig på, så lykkes i kampen. Fx. Radjenovicfinten i håndbold, at ramme bolden med rundboldbattet, at bevæge sig rigtig på 6er-pladsen i volleyball.

Vær som lærer specielt opmærksom på præstationsmålene. Forskellige elever kan til forskellig tid have meget brug for at mærke, at du er interesseret og følger deres bestrebelsers, store som små. En lille bemærkning, en tommelfinger op, eller lidt mere respons, alt efter vurdering, tid og undervisningsambitioner!

Hvis ens elever ad åre blot nærmer sig en fornemmelse for, at hvis man lærer noget om sig selv og sine muligheder, kan selv et nederlag bære sejren i sig, så har man tjent sine penge.

Eksempler fra den daglige dongs praksis

Jeg er i opposition til skemalagte filosofitimer eller, som Goleman foreslår, deciderede "venskabstimer". Grib i stedet situationer fra den daglige dont, i elevernes egen praksis. Enten i nuet, i en halvleg, eller efter kampen. Lidt mere konkret kunne det tage udgangspunkt i fx det psykologiske spil på banen, spillet i kulisserne, om man må irttesætte en medspiller, forskellen på at hovre og glædes, det der sker "mellem linierne", om man er en dårlig kammerat, hvis man ikke "klipper" en modstander bagfra, hvad er misforstået solidaritet m.m.? Men vær opmærksom på, at det ikke kun er eksempler med "tumult" eller negative aspekter, der vurderes. Åbn også op for forslag til "hvorfor kampen gik rigtig godt idag"?

Fortællinger

Formidl de gode eksemplers fortælling. (Det er ikke dem, der er flest af, så hold fast i dem, du finder). Selvfølgelig gerne fra de mediedækkede idrætsbegivenheder eleverne højlydt diskuterer.

- Som når den svenske bordtennisvirtuos Jan Ove Waldner, beder dommeren vende et point til modstanderen i stedet for ham selv. Bolden havde finssnittet hans egen bordkant.
- At cykelrytterne i Tour de France har som kodex, at der ikke "stikkes", når nogle af de store favoritter er i styrt, eller når den gule trøje skal tisse. ►

Hun ser volleybolden ramme snoren. Den er helt klart inde. Hvad gør hun nu?

Epilog!

Note a):

Enhver kan være vred - det er let. Men at blive vred på den rette person, i det rette omfang, på det rette tidspunkt, med det rette formål og på den rette måde - det er ikke let".

(Aristoteles)

(Så sørg for også at få klassen til andre fag.)

Bestræbelser på at lade idrætspraksis og refleksioner række højere end regelvogterniveau, at synliggøre etikens konfliktende interesser, vil derfor være at undervise med en vision "om at flytte noget". Hvem ved, måske etablerer klassen sig med en kampkultur, der er til at holde ud at være i for mennesker (inkl. læreren)...

Så har man ifølge mine begreber "lært" eleverne noget om konkurrencens negative og positive sider. - Og det gælder stadig om at vinde!

► - At fodbolden kastes tilbage til modstanderne, når de har sparket den til indkast p.g.a. skadede spillere på banen. Og er der forskel på de omstændigheder, der afgør, at man sparker den ud, apropos Brasiliansk uenighed i VM finalen '98, da franske Zidane blev liggende efter en tackling?

- Eller en fremtidig situation, som jeg har drillet en tidligere lærerstuderende Niels Chr. Jørgensen med. Han er superligamålmand hos Århus Fremad: Den dag et skud hamrer ind på underkanten af overliggeren, og han i redningsforsøget ser, at bolden i nedslaget er klart inde, løber han op til den afvinkende dommer med en klart gestus om, at hele bolden var inde.

Utopi med en kontrakt i baglommen ...måske?

I altfald vil TV-billederne blive solgt til hele verden. For her er der tale om en idrætsmand, som påtager sig et ansvar for kampens afvikling. (Han vil stadigvæk vinde og fortsætte med at kæmpe, så "blodet sprøjter". Han forsøger bare samtidig at få lov til at leve op til FIFA's "fair-play" kampagne!)

- "Volleybolden serves over. Jeg er i tvivl som modtagende spiller. Jeg fjerner armene i sidste 1/10 del af et sekund. Den rammer strengen, klart inde. P.g.a. min position imellem dommeren og nedslagsstedet, ved jeg også, at han vil have svært ved at se det. Jeg står nu i en valgsituation. Jeg kan løbe hen efter bolden og kaste den over til modstanderen. Det er et bidrag til den livgivende kamp.

Vælger jeg istedet at vende mig om mod dommeren med begge arme oppe og plædere for "out", i håbet om en eklatant fejldom, er det et bidrag til den destruktive kamp".

Præstationsfrygt

I et arbejde inden for det konkurrerende perspektiv må man have en helt afgørende sag helt fremme i sit opmærksomhedsfelt. Nemlig at undgå at skabe præstationsfrygt. Præstationsfrygt og gravalvorlig stemning skaber blokeringer, som børn i en følelsesmæssig let påvirkelig alder kan have svært ved at blive kvit, med glemte idrætsøj, pjæk, eller afstandstagen til alt, hvor man skal præstere noget, til følge. Det er selvkært, at eleverne bør gives mulighed for masser af idrætslige succesoplevelser. Idrætsglæde er det fundament, som undervisningens udviklingsmål skal sætte af på. At udvikle sig, at blive udfordret, er for en væsentlig del betinget af at møde modstand.

Sådan skal det også være inden for skoleidrætten. Som professionelle lærere må vi dog også, med respekt for elevers forskellige konkurrencestrang, være garanter for et mådehold, således "at det hælder mere, end det hænger".

Kampkultur

Jeg tror på, at "omfavnelsen" af det konkurrerende perspektiv har en stor indflydelse på, hvor pilen peger, når man taler om klassers store forskellighed mht. social modenhed og underviselighed, også i de øvrige timer.

Inspirationslitteratur:

- Goleman, D. 1997. "Følelsernes intelligens". Borgen (1)
 Korsgaard, O. 1986. "Kredsgang". Gyldendal (2)
 (Bayles, Michael 1989) i Colnerud G. 1998. "Respekt for lærere". Klim (3)
 (Kohlberg, L. moral teori) i Schou, L. R. "Etik i undervisningen" N.P. 1/93. (4)
 Kirkeby, M. 1995. "Fair-play, hvor går grænsen". DGI-temahæfte
 Sløk, J. 1978 "Sportens pervertering". Kronik i Århus S.
 Bonde, H. 1989. "Judo, den milde vej"

Et TEAM DANMARK træningscenter Storebæltscetret

- Midt i landet og tæt på det hele

- Kurser
- Møder
- Konferencer
- Idrætskurser

Storebæltscetret

Østerøvej 121, 5800 Nyborg
Tlf. 65 31 40 02